

BITKY A BOJISKÁ V NAŠICH DEJINÁCH

Vojtech Dangl

BITKY A BOJISKÁ V NAŠICH DEJINÁCH

Venujem svojim vnúčatám

Laure, Roderikovi, Oliverovi, Lare a Sienne

BITKY A BOJISKÁ V NAŠICH DEJINÁCH

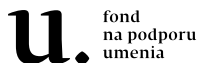
Vojtech Dangl

PERFEKT

Texts © Vojtech Dangl
Illustrations and Photographs © The Institute of Military History in Bratislava,
Archives of publishing house Perfekt, author's private collection, various vintage magazines
and newspapers, E. Bakaljarová, J. Cesnak, L. Cvengrošová, Gy. Holics, F. Krejčí, P. Majer,
F. Pálka, M. Regitko, L. Steinmüller, V. Kopčan, P. Timföld, I. Purdek
Colorful maps © Daniel Gurňák
Design © Lýdia Valter
Slovak edition © Perfekt 2017

Publikáciu z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia

BITKY A BOJISKÁ V NAŠICH DEJINÁCH

Autor: PhDr. Vojtech Dangl, CSc.

Odborné posúdenie: prof. PhDr. Július Bartl, CSc., PhDr. Viliam Čičaj, CSc.,
PhDr. Marián Hronský, DrSc., doc. PhDr. Vladimír Segeš, PhD.

Ilustrácie a fotografie: Vojenský historický archív Bratislava, Archív vydavateľstva Perfekt,
osobná zbierka autora, dobová tlač, E. Bakaljarová, J. Cesnak, L. Cvengrošová, Gy. Holics,
F. Krejčí, P. Majer, F. Pálka, M. Regitko, L. Steinmüller, V. Kopčan, P. Timföld, I. Purdek

Farebné mapy: doc. RNDr. Daniel Gurňák, PhD.

Predslov: doc. PhDr. Vladimír Segeš, PhD.

Grafická úprava a zalomenie: Lýdia Valter

Jazyková redaktorka: Katarína Trgová

Vydal Perfekt, a. s., Cukrová 14, 811 08 Bratislava, ako svoju 790. publikáciu.

Rok vydania 2017

Prvé vydanie

Knihu si môžete objednať vo vydavateľstve PERFEKT, Cukrová 14, 811 08 Bratislava,
e-mail: odbyt@perfekt.sk alebo kúpiť v kníhkupectve Vojtecha Zamarovského, Karpatská 7,
811 05 Bratislava 1, alebo na www.perfekt.sk s 30 % zľavou.

Elektronickú verziu tejto knihy si môžete kúpiť na www.martinus.sk, www.dibuk.sk.

Tlač: NEOGRAFIA, a. s., Martin

ISBN 978-80-8046-864-4

PREDSLOV

PhDr. Vojtech Dangl, CSc., je bezpochyby nielen jeden z najrenomovanejších slovenských historikov, ale zároveň aj priekopník a zakladateľ profesionálnej slovenskej vojenskej historiografie. Je však aj uznávaný priekopník pôvodnej literatúry faktu na Slovensku. Len mimochodom, ako jeden z mála profesionálnych historikov je aj členom Spolku slovenských spisovateľov.

Jeho vedecké, odborné i populárno-náučné monografie – spomedzi vyše tucta spomeniem aspoň Slávni vojvodcovia (1981), Bitky a bojiská – Od Wogastisburgu po Lamač (1984), Slovensko vo víre stavovských povstaní (1986), Armáda a spoločnosť na prelome 19. a 20. storočia (2007), Pod zástavou cisára a kráľa (2009), Vojvodcovia. 111 osobností dejín Slovenska (2012) – sa stretli s nevšedným čitateľským záujmom a spolu s jeho vedeckými štúdiami naplnili hneď niekoľko cieľov: stali sa základom slovenských vojenských dejín i východiskom slovenskej profesionálnej vojenskej historiografie, poodhalili a zmapovali neprebádané úseky našich národných dejín a v neposlednom rade prispeli k prehĺbeniu historického vedomia slovenského národa.

V tomto kontexte je potrebné vnímať aj aktuálnu hutnú a rozsiahlu monografiu Bitky a bojiská v našich dejinách, ktorá vychádza pri príležitosti životného jubilea Vojtecha Dangla. Túto prácu možno hodnotiť ako logické pokračovanie prezentácie výsledkov bádania, ku ktorým autor dospel za ostatné takmer tri desaťročia. Vo viac než 50 kapitolách sa venuje nielen vlastným bitkám, ale aj ich príčinám a následkom, poodhaľuje zákulisia vojen. Všíma si pritom aj vývoj zbraní a vojenskej techniky, zrozumiteľne osvetľuje hlavné črty súvekej stratégie a taktiky. Cez vojenské dejiny a bitky podávané v chronologickom slede nás autor sprevádza časom aj priestorom a priamo i nepriamo zvyrazňuje prepojenie našich

národných dejín s celoeurópskymi. Všíma si pritom a približuje aj osudy hlavných či menej známych protagonistov týchto dramatických a pohnutých udalostí.

Veľkou prednosťou všetkých knižných prác, vedeckých štúdií, statí či odborných a populárnych článkov Vojtecha Dangla je sklbenie erudovaného historického prístupu s pútavým a čitateľsky zaujímavým štýlom literatúry faktu. Vďaka tomuto podaniu, ktoré sa riadi záujmom historickej pravdy, majú jeho práce mimoriadny ohlas tak v profesionálnych kruhoch, ako aj medzi širokou čitateľskou verejnosťou. A práve v dnešnom období je tento rozmer dôležitý o to viac, že verejnosť je prostredníctvom novín, časopisov, televízie, filmu, internetu či počítačových hier každodenne vystavená prezentácii násilia, zabíjania, lacného a falošného hrdinstva, ako aj šírenia pofidérnych hodnôt či pseudohodnôt a netolerancie.

Cieľom a poslaním prác veľkého humanistu a jedného z posledných rytierov dnešnej doby Vojtecha Dangla – ako napokon aj samotnej vojenskej historiografie či vojenských dejín – nie je propagácia vojen ani násilia. Práve naopak. Analýza tejto stránky minulosti má prvorado slúžiť ako zdroj poučenia a osvojovania si mechanizmov umožňujúcich zachovávať mier a predchádzať vojnovému násiliu.

Na tomto mieste by som chcel vyjadriť vďaka vydavateľstvu Perfekt, že sa podujalo uverejnením tejto knihy vyjadriť poctu jubilujúcemu Vojtechovi Danglovi, ktorému v mene širokej čitateľskej verejnosti želám veľa, veľa zdravia, optimizmu a tvorivých síl.

Doc. PhDr. VLADIMÍR SEGEŠ, PhD.

ÚVOD

V lny historických udalostí sa valili a valia riečiskom stáročí a nemenným spôsobom poznamenali, poznamenávajú a i v budúcnosti budú poznamenávať jeho konfiguráciu i smerovanie. Zároveň, žiaľ, zostáva nespochybniteľnou skutočnosťou, že najvýraznejší zápis na seizmografe pamäti ľudstva zanechali predovšetkým vojny, ozbrojené konflikty a zrážky, bitky, vojenské ťaženia a ich sprievodné javy a dôsledky. Tento záznam je taký výrazný, že niektorí historici sa klonili k názoru, že história ľudstva je v určitom zmysle históriou permanentných ozbrojených stretnutí a vojen s mierovými prestávkami. V tomto duchu vyznieva aj zdrvivúce konštatovanie anglického historika Edwar-
da Gibbona, ktorý svojho času napísal, že *„dejiny sú len o málo viac než zoznam zločincov, hlúpostí a biedy ľudstva“*. Aj keď sa s týmto názorom nestotožníme, je nutné si uvedomiť, že onen výrazný zápis v pamäti ľudstva treba chápať v dvoch základných rovinách, v dvoch hodnotových systémoch. V negatívnom, ale čiastočne aj v pozitívnom. V prvom prípade vnímať vojny ako ničiteľa ľudských, duchovných i materiálnych hodnôt, inými slovami jednoznačne ako zlo. V opačnom prípade, v prípade vynútenej obrany, ako ochrancu týchto hodnôt. Tento hlboký paradox dejín ľudstva núti k novým a novým prehodnocovaniam minulosti a na základe novo poznaných skutočností a prameňov k rozširovaniu obzoru nášho poznania.

O príčinách vojen a o ozbrojených hnutiach a ich dôsledkoch sa popísali stohy kníh. Vyvodzovali sa z nich historické poučenia, múdre, často nevyvrátiteľné závery. Je zarmucujúce, že napriek tomu zdvihnutý varovný prst dejín zostal v tomto smere veľmi často nepovšimnutý a voči presvedčivým historickým argumentom a poučeniam zostalo ľudstvo akosi imúnne. Logicky navrhovaný

súbor argumentov v prospech túžobne očakávanej istoty, že desivý fenomén vojen bude v dohľadnom čase definitívne vyčiarknutý zo zoznamu apokalyptických hrôz ľudstva, naráža na val odstrašujúcich faktov a príkladov i zo súčasných dejín. A čo je zvlášť alarmujúce, čím viac sa obzor ľudského ducha rozširoval, čím nástojščivejšie si pokrok vo vede a v technike prerážal a preráza cestu vpred, tým urputnejšími a ničivejšími sa tieto vojny stávali a stávajú. Znaliec histórie, rímsky rečník a politik Marcus Tullius Cicero, už pred viac než dvetisíc rokmi napísal: *„Pokiaľ nepoznáte udalosti, ktoré sa odohrali skôr, než ste prišli na svet, navždy zostanete dietaťom.“* Túto myšlienku, potvrdzujúcu známe latinské úslovie o histórii ako učiteľke života vyjadril americký filozof a spisovateľ Georg Santayana moderným jazykom takto: *„Kto sa z dejín nepoučí, nutne ich musí zopakovať.“*

Vojna patrí, žiaľ, ako na to poukázal a zjednodušene vyjadril už pruský vojenský teoretik Carl Gottfried Clausewitz, medzi základné prvky ľudského súžitia a je vlastne pokračovaním politiky inými, násilnými prostriedkami. V pozadí tohto suchého akademického konštatovania sa však skrýva nevyčísľiteľné množstvo biedy, utrpenia, hrôzy, nenávisti, ľudských obetí, ale aj sebaobetovania, hrdinstva, umu, vynaliezavosti, skutkov ľudskosti, lásky k rodnej hrude, domovine.

Aj naším územím sa prehnali búrky vojen, na ktorých sa zúčastnili – či už z prinútenia, alebo vedome ako aktívny činiteľ bojujúci za svoju slobodu, domovinu či nezávislosť – i naši predkovia. Boli nielen objektom, ako sa to v minulosti s obľubou zdôrazňovalo, ale aj činným subjektom ozbrojených konfliktov a vojnových diania. So zbraňou v ruke a často vlastnou krvou písali bolestné i hrdinské stránky našej histórie.

V nasledujúcich kapitolách som sa pokúsil v chronologickom slede sumarizovať a priblížiť čitateľovi poznatky o najvýznamnejších bitkách, ozbrojených konfliktoch a vojnách, ktoré sa natrvalo zapísali do vojenských dejín nášho národa. A to od vzniku Samovej ríše do vypuknutia prvej svetovej vojny. Okrem opisu vojnových diania a priebehu bitiek som sa pokúsil poskytnúť čitateľovi aj najnutnejšie informácie o vývoji samotného vojenstva stále dynamickejšie sa rozvíjajúceho obdobia európskych i slovenských dejín. Predovšetkým o dobovej taktike, stratégii, spôsobe boja, výzbroji a výstroji, druhoch a vývoji zbraní, o vojenskom myslení, operačnom umení, organizácii, vnútornej štruktúre, výcviku, zásobovaní a dopĺňovaní vojsk, zdokonaľovaní fortifikačných systémov a podobne. Snažil

som sa zosumarizovať a zhodnotiť špecifiká, ktorými Slovensko a osobnosti pochádzajúce z nášho územia v oblasti vojenstva obohatili stredoeurópsky priestor a rozšírili tak spektrum historického obrazu našej minulosti aj o túto dodnes zanedbávanú dimenziu. To všetko na pozadí širších medzinárodných a vnútropolitických súvislostí. Do práce som začlenil aj priebeh vojenských konfliktov, bojových operácií a bitiek, ktoré sa odohrali mimo našich hraníc, ale na ktorých sa podieľali aj príslušníci nášho národa a ktoré v tej či onej miere ovplyvnili chod našich dejín.

Publikácia je novým, opraveným a rozšíreným vydaním dvoch zväzkov diela *Bitky a bojiská v našich dejinách*, ktoré vydavateľstvo Perfekt vydalo v rokoch 2005 a 2007. Teraz vychádza ako monografia v jednom zväzku, doplnená o nové kapitoly a tematické celky najmä z dejín 19. storočia, ako aj o výber z dobových dokumentov. Obrázkový materiál bol doplnený niekoľkými desiatkami prevažne farebných obrázkov, pričom výtvarné stvárnenie knihy dostalo novú podobu. Orientovať sa v spleťtých geografických zmenách vývoja našej minulosti pomáhajú nové farebné mapy. V značnom rozsahu bol rozšírený aj zoznam odbornej literatúry, najmä o knižné tituly, ktoré vyšli po roku 2007, ktorý prípadným záujemcom pomôže v rozširovaní vedomostí k príslušnej problematike. Čiastočne som doplnil aj slovník menej známych odborných výrazov.

Na záver by som sa chcel poďakovať svojmu bývalému pracovníku Vojenskému historickému ústavu v Bratislave a svojmu súčasnému zamestnávateľovi Historickému ústavu SAV, že mi poskytli dostatočný priestor a čas na spracovanie tejto knihy. Opakovanú vďaku vyjadrujem pracovníkom archívov a knižníc doma i v zahraničí, ktorí mi pomohli pri štúdiu a upozornili ma na materiály, ktoré som pri spracovávaní tohto diela použil. Moja veľká vďaka patrí vydavateľstvu Perfekt, známemu okrem iného kvalitným spracovaním diel populárno-náučného charakteru a predovšetkým jej riaditeľke Mgr. Magdaléne Gocníkovej, ktorá ma nielen presvedčila o zmysluplnosti nového spracovania tohto diela, ale bola mi aj všeobecne nápomocná pri jeho zostavovaní.

Ak sa nám spoločnými silami podarilo hoci iba malým dielom prispieť k hlbšiemu poznávaniu našej minulosti a aspoň u niekoľkých jednotlivcov vzbudiť záujem o šíľovanie odkazu historických diania, nebolo naše snaženie márne. Aspoň čiastočne sme sa priblížili k tomu, čo svojho času vyjadril Jozef Miloslav Hurban slovami: „*História pre národ živý je tým, čím svedomie pre človeka*“.

BOJE SAMOVEJ RÍŠE

↑ Útok
franských
vojsk na hrad
(Svätohavelský
žaltár)

Od konca 5. storočia sa na našom území z hustej hmly dáv-
noveku čoraz zreteľnejšie vynárajú obrysy slovanskej po-
pulácie, ktorá sem začala prenikať najmä cez karpatské
priesmyky a možno aj z juhu pozdĺž Dunaja v niekoľkých prísťaho-
vateľských vlnách. Jej príslušníci sa usádzali v údoliach hlavných
vodných tokov, v povodí Moravy, Váhu, Nitry, Hrona a Ipla a od-
tiaľ prenikali do severnejších oblastí. Niektoré skupiny sa usadili
priamo na východnom Slovensku. Viaceré súvislosti nasvedčujú,
že príčinou ich migrácie z pravlasti v povodí riek Dnester, Buga
a Dneper bol tlak ďalších etníc a azda aj preľudnenosť.

Slovania sa zaoberali prevažne poľnohospodárstvom, chovom
dobytky a remeslami, ale keď si to podmienky vyžadovali, vede-
li siahnuť aj po zbrani. Príležitosti na preverenie ich vojenských
schopností sa začali množiť najmä od druhej polovice 6. storočia,
keď ich osud do značnej miery podmienil bojovný turkotatársky

→ Lovecká
scéna na nástroji
avarského
jazdca z konca
6. storočia
(D. Třeštík: Vznik
Velké Moravy)

kmeňový zväz Avarov, prebývajúci sa z juhorských stepí k dolnému Dunaju a strhávajúci so sebou aj iné etnické skupiny.

Avari sa vďaka svojej vojenskej organizácii a sile čoskoro stali najväznejším mocenským činiteľom v celej Karpatskej kotline. Pod ich kontrolu sa dostalo aj obyvateľstvo nížinatých oblastí južného a juhozápadného Slovenska, údolia rieky Moravy, ako aj časti Potiskej nížiny. Cieľom avarských vojenských výprav boli predovšetkým bohaté provincie Byzancie a vznikajúcej Franskej ríše. Sila Avarov spočívala v prísnej vojenskej organizovanosti a v taktike boja s dôrazom na jazdectvo. Mali na tie časy veľmi účinnú výzbroj, medzi ktorú patrila šabľa s ohnutou čepeľou, jednosečný meč, bojová sekera, paloš, ľahká jazdecká kopija a najmä reflexívny luk spevnený pružným kosteným obložením, so značnou priebojnosťou a s pomerne ďalekým dostrelom. Moderným vynálezom boli pevné strmene konského postroja, ktoré umožňovali bojovníkovi vztýčiť sa v sedle a v boji zblízka zasadiť protivníkovi

↑ **Prilba baldenheimskeho typu zo 6. storočia** (nález z Dolných Semeroviec)

smrteľné rany, ako aj s väčšou účinnosťou využiť vrhacie zbrane. Tejto sile nemohli slabšie vyzbrojení bojovníci Slovanov v prvých fázach avarskej dominancie účinnejšie čeliť.

Spôsob boja, taktiku a vojenský život starých Slovanov nám popri archeologických vykopávkach a artefaktoch najväčšmi približuje neznámy autor diela *Strategikon*, označovaný Pseudo-Mauríkios, ktorý žil koncom 6. storočia, a jeho starší kolega Prokopios. Aj keď ich opisy sa nevzťahujú konkrétne na vojenské umenie Slovanov žijúcich na našom území, odlišnosti boli zrejme nevelké. Veď aj sám Pseudo-Mauríkios píše, že tieto slovanské kmene „majú podobný spôsob života, ako aj obyčaje, a súc navyknuté na slobodu, nedajú sa nikým zotročiť ani podrobiť, najmä [nie] vo svojej krajine“.

Podľa týchto údajov sa výzbroj slovanských bojovníkov skladala z dvoch-troch vrhacích oštepov, zo sekery, z mlatu, nožov, z dreveného luku so šípmi napustenými jedom a niektorí mali aj

→ Pokus
o rekonštrukciu
franského
bojovníka
(Dějiny
vojenského
umění)

podlhovasté štíty. Jazdcov charakterizovala ťažká kopija a meč. Výzbroj a výstroj neboli ani nemohli byť jednoliate, veď ich tvorili zbrane domácky vyrábané, ukoristené, kúpené či vymenené. Brnenie si vraj nikdy neobliekali.

Čo sa týka taktiky boja, Slovania radi používali náhle prepady, rôzne úskoky a lešť. Taktiku rýchlych prepadov striedali s ústupmi do lesov, dávali prednosť boju v málo prehľadných úzkych priestoroch, úžľabinách, tiesňavách, lebo im vyhovoval boj zblízka. Nepriateľa často prepadávali spoza brál a iných prírodných skrýš. Menovaný autor zvlášť zdôrazňoval ich šikovnosť pri prechode cez rieku, v ktorom sa im vraj nik nevyrovná podobne ako v ľahkosti, s akou znášajú pobyt vo vode. V prípade nebezpečenstva údajne vydržia pod vodou aj niekoľko hodín, držiac v ústach dlhé trstiny. Slovania podľa týchto správ nepoznali bojový šík v pravom zmysle slova a nebojovali v uzavretých oddieloch. Súdobí autori však zároveň naznačujú, že vedeli zaujať aj pevné obranné postavenie a striehnuť na svoje tylo, a tak eliminovali možné obchvatné manévry a údery do bokov a tyla svojej zostavy. Údaje starých letopiscov teda svedčia o vcelku účinnom spôsobe boja starých Slovanov, k čomu treba pripočítať aj v prameňoch zdôrazňovanú učiteľnosť vo vojenskom umení. Táto učiteľnosť a schopnosť prispôbovať sa zmenám vo vývoji vojenského umenia sa neskôr prejavili aj v skúsenostiach prevzatých od Avarov.

Avarská nadvláda sa prejavovala rôznymi formami - od vcelku voľného vzťahu až po krutý despotizmus. Slovania museli Avarom odvádzať nemalé poplatky a daňové dávky, poskytovať im prístrešie pri zimnom ubytovaní, pričom, ako sa píše vo *Fredegarovej kronike*, Avari „na lôžka si brávali manželky Slovanov a ich dcéry“. Dospelí muži sa museli zúčastňovať na vojenských výpravách, spravidla ako predvoj a predný šík útočiacich Avarov. Mávali pritom veľké straty na životoch. V spomínanej kronike sa o tom píše: „*Vinidi (Slovania) boli už oddávna befulkovia Hunov (Avarov). Keď Huni s vojskom viedli útok proti niektorému národu, stavali vtedy svoje zhromaždené vojsko na obranu táborov, Vinidi však bojovali. Ak sa víťazstvo klonilo na ich stranu, Huni vtedy útočili, aby sa zmocnili koristi, ak však Vinidi boli porážaní, podporovaní pomocným vojskom Hunov znova nabrali síl. Huni ich teda nazývali befulkovia, lebo pri bojovom stretnutí, tvoriac dvojité bojové šíky, kráčali pred Hunmi.*“

Podľa všetkého paradoxne a zároveň logicky ako prví začali avarskú nadvládu odmietat slovansko-avarskí miešanci. Zrodili sa z násilného súžitia Avarov so slovanskými ženami, ocitli sa mimo tradičných rodinných zväzkov, stali sa akýmisi vydedencami,

→ Samo (busta
V. Matušinca)

ale zároveň museli bojovať ako tzv. befulkovia v predných šíkoch avarských vojenských výprav, ale bez výhod poskytovaných avarským bojovníkom. Vo vojenskom remesle teda získali bohaté skúsenosti. Do povstania sa zapojili aj ďalšie vrstvy Slovanov. Toto povstanie podunajských Slovanov dostalo organizovaný rámec najmä potom, keď sa do jeho čela v roku 623 postavil franský kupiec Samo.

Samo v tom čase viedol veľkú obchodnú, zrejme dobre vyzbrojenú karavánu do týchto oblastí. Vo *Fredegarovej kronike* sa o tom píše: „V štyridsiatom roku panovania Chlotara človek menom Samo, národnosťou Frank z kraja Senonago (okolo mesta Sens vo Francúzsku), priviedol so sebou mnohých kupcov a uberal sa obchodovať k Slovanom zvaným Vinidi. Slovania sa už začali búriť proti Avarom, nazývaným Huni, a proti ich kráľovi kaganovi.“ Muselo ísť o odvážneho muža, zbehlého vo vojenskom umení, ktorý neváhal pridať sa na stranu povstalcov aj so svojím vojenským sprievodom. V bojoch preukázal nemalé organizačné a vojenské schopnosti, ktoré, ako píše kronikár, vzbudili medzi Slovanmi obdiv. Viaceré víťazstvá, v ktorých padol veľký počet Avarov, upevnili jeho postavenie medzi povstalcami a tí ho zvolili za kráľa. Povstanie vzbĺklo v priaznivom čase, keď časť avarských vojenských síl bola viazaná v bojoch s Byzanciou. Ale aj po tom, čo Avari uzavreli mier s Byzantíncami, dokázali slovanské kmene klásť účinný odpor voči avarským útokom. Samo ako suverénny vládca zjednotil slovanské kmene do nadkmeňového organizačného útvaru a tým položil základ na vytvorenie prvého

písomne doloženého slovanského štátneho útvaru v našich dejinách – Samovej ríše.

O rozlohe tejto ríše a lokalizácii jej jadra sa pre nedostatok písomných správ dodnes vedú spory. Na základe výsledkov archeologickej vedy sa zdá, že jej centrum ležalo na území južnej Moravy, juhozápadného a južného Slovenska a severnej časti Dolného Rakúska. Málo vieme aj o samotnom Samovi. To, že musel mať mimoriadne organizačné a vojenské schopnosti, ako i schopnosť prispôbiť sa podmienkam, v ktorých žili Slovania v neustálom dotyku s Avarmi, je možné vyvodiť zo samotnej historicky danej situácie. Podľa *Fredegarovej kroniky* vládol 35 rokov, mal 12 slovanských žien, s ktorými splodil 22 synov a 15 dcér. Počas svojej vlády zviedol mnohé bitky s Avarmi a s „jeho rozvahou a schopnosťou Vinidi vždy porazili Hunov“. Túto ríšu však musel počas svojho panovania brániť nielen proti Avarom, ale čoskoro aj proti Frankom.

↓ Samova ríša
a Avari

Susedná Franská ríša v prvých rokoch protiavarského povstania s blahovôľou sledovala zápas Slovanov proti Avarom, ktorých nájazdy smerovali aj proti Frankom. Vzrastajúca moc Samovej ríše však po čase zákonite musela naraziť na mocenské ambície franského kráľa Dagoberta I., ktorý v roku 629 zjednotil do štátneho zväzku veľkú časť franských kmeňov. Napokon využil ako zámienku olúpenie a zavraždenie franských kupcov na území Samovej ríše a začal vojenskú výpravu proti Slovanom. Tejto výprave predchádzala akási diplomatická predohra v podobe misie vyslanca Sycharia k Samovi. Samo najprv odmietol Sycharia prijať, ale ten, prezlečený do slovanského odevu, sa so svojím sprievodom predsa len k nemu dostal. Žiadal náhradu za zabitých franských kupcov a ulúpený tovar, pričom vystupoval veľmi nediplomaticky, arogantne a urážlivo. Rokovanie sa skončilo ostrou výmenou názorov a Sycharia odohnali spred Samových očí. Výsledkom bola

↓ **Bitka pri Wogastisburgu**
(akvarel
J. Cesnaka)

vojenská výprava troch samostatne operujúcich vojsk na územie Samovej ríše.

S určitosťou stanoviť trasu týchto vojenských síl sa nepodarilo. Podľa údajov z kroník Alemani, ku ktorým sa najpravdepodobnejšie pripojili aj Bavori a Dagobertom podplatení Longobardi, dosiahli pri tejto výprave úspechy, získali vojnovú korisť a odviekli so sebou veľký počet zajatcov spomedzi Slovanov. Hlavné vojenské sily Austrázie (strednej časti Franskej ríše) pod vedením samého Dagoberta však utrpeli rozhodujúcu porážku v trojdňovom boji pri obliehaní Wogastisburgu, kde sa opevnili početné oddiely Slovanov.

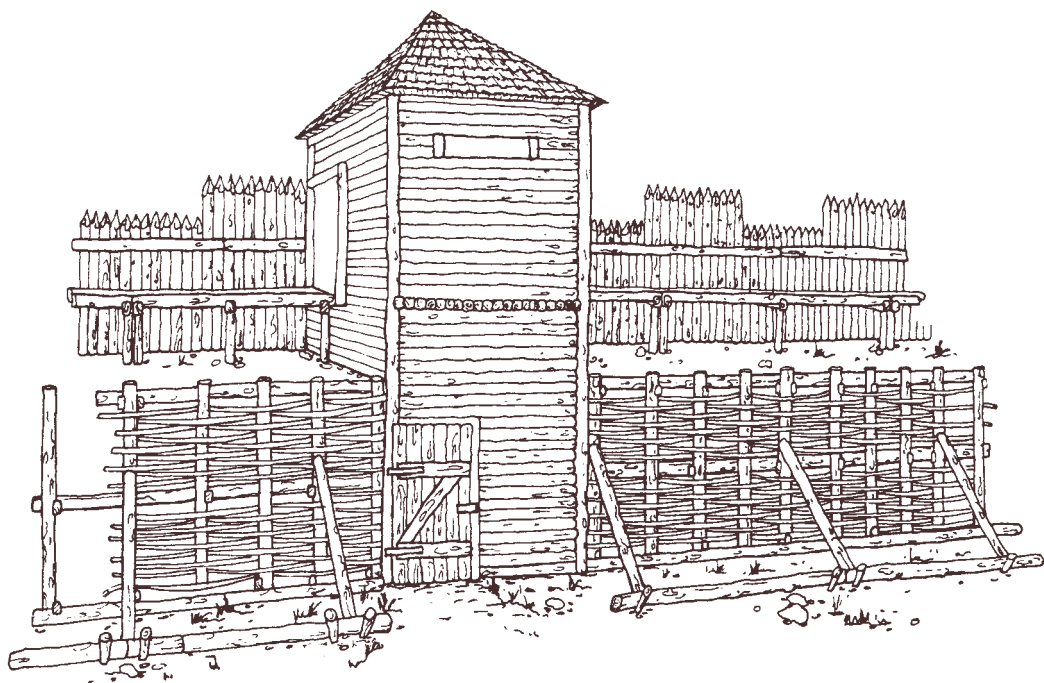
Lokalizácia Wogastisburgu je jedným z veľkých otáznikov našich najstarších dejín. Niektorí vedci ho kladú na územie Moravy, Čiech, iní do horného Pomohania, Podunajska alebo na územie Slovenska. Objavili sa hypotézy, ktoré ho umiestňujú dokonca do priestoru dnešného Devína, Bratislavy či Trenčína. Nevie sa ani to, či išlo o mohutné hradisko, alebo o opevnený tábor. Frankom naklonená *Fredegarova kronika* lakonicky, ale jednoznačne potvrdzuje, že po trojdňovom boji boli Dagobertove vojská na hlavu porazené, mnohí z jeho vojska boli „pobití mečom a [ostatní], zanechajúc všetky stany a batožinu, ktorú mali, zbabelo sa odtiaľ vrátili do vlastných sídel“. Že to bolo rozhodujúce víťazstvo, potvrdzuje okrem iného aj skutočnosť, že Slovania po tejto bitke viackrát vpadli na územie Frankov, takže Dagobert vymenoval svojho syna Sigeberta za kráľa Austrázie a poveril ho ochranou hraníc. Po tomto úspechu Slovanov odpadol knieža Dervan z rodu Srbov od Franskej ríše a pridal sa k Samovi.

Hoci písomné pramene sú skúpe a nepodávajú širší obraz tejto bitky, z jej dôsledkov i archeologických nálezov sa dá usudzovať, že starí Slovania dosahovali vo vojenskom umení v porovnaní so svojimi susedmi už náležitú úroveň. Nie je vylúčené, že boli inšpirovaní aj pozostatkami starších rímskych opevnení, využívali palisádami opevnené tábory a podobne. Mimoriadne zaujímavá je zmienka z rokov 596 – 597 zo staršej kroniky, v ktorej sa píše, že keď Slovania zistili, že sa nevyhnú boju, „rýchlo rozostavali vozy a ukryli sa v tábore“. Mohlo by to naznačovať prvopočiatky spôsobu boja, ktorým sa neskôr tak výrazne zapísali do dejín vojenstva husiti.

Po smrti Sama roku 658 sa jeho ríša, ako typický kmeňový zväz nerozlučne spojený s osobou svojho zakladateľa, rozpadla. Počas svojej existencie však v nemalej miere posilnila pozície Slovanov v priestoroch strednej Európy a overila silu myšlienky za nezávislosť a slobodu.

„I poslal Dagobert vyslanca Sycharia k Samovi s prosbou, aby za kupcov, ktorých jeho [ľudia] usmrtili, alebo za tovar, ktorý si neprávnom prisvojili, dal riadnu náhradu. Samo nechcel Sycharia vidieť, ani by nebol dovolil, aby [predstúpil] pred neho. Sycharius [teda] oblečený na spôsob Slovanov prišiel so svojimi [ľuďmi] pred zrak Samov. Všetko, čo mu bolo uložené, mu oznámil. Avšak ako býva [zvykom] pohanstva a spupnosti u nešľachetných, Samo nedal nijakú náhradu za to, čo spáchali jeho [ľudia], chcel iba rokovať o týchto a iných sťažnostiach, ku ktorým medzi stránkami došlo, aby sa v tej veci navzájom zadost urobilo spravodlivosti. Sycharius ako pochabý vyslanec riekol Samovi prenáhlené slová, ktoré mu neboli uložené, ba aj vyhrážky, že Samo a ľud jeho ríše vraj je povinný službou Dagobertovi. Samo už urazený v odpovedi riekol: ‚Aj pôda, ktorú máme, patrí Dagobertovi, aj my patríme jemu, ak, pravda, nariadi zachovávať s nami priateľstvo.‘ Sycharius odpovedal: ‚Nie je možné, aby kresťania a sluhovia Boží uzavierali priateľstvo so psami.‘ Samo na to povedal: ‚Ak ste vy Boží sluhovia a my Boží psi, potom neprestajne proti nemu konáte, a my sme si vzali dovolenie zubami vás roztrhať.‘ Sycharia odohnali spred Samových očí. Keď to Dagobertovi oznámil, ten spupne rozkázal, aby vojsko z celej Austrázijskej ríše sa postavilo proti Samovi a Vinidom... Keď potom Austrázijski obklúčili hrad Wogastisburg, kde sa opevnili veľmi početné oddiely Vinidov, v trojdňovom boji boli tu mnohí z Dagobertovho vojska pobití mečom a [ostatní], zanechajúc všetky stany a batožinu, ktorú mali, zbabelo sa odtiaľ vrátili do vlastných sídel. Potom Vinidi viac rás vtrhli do Durínska a do ostatných krajov Franského kráľovstva a plienili. Ešte aj Derivan, knieža národa Srbov, ktorí pochádzali z rodu Slovanov a už dávno patrili ku kráľovstvu Frankov, pridal sa so svojimi [ľuďmi] k Samovmu kráľovstvu.“

(FREDEGAROVA KRONIKA)

POČIATKY LESKU VEĽKEJ MORAVY

Po zániku Samovej ríše dlho nemáme o udalostiach, ktoré prebiehali na území Slovenska, historické údaje. Je však isté, že v čase vrcholenia protiavarských bojov a ešte pred definitívnou porážkou Avarov Karolom Veľkým v poslednom desaťročí 8. storočia sa v okolí dnešnej Nitry, v tieni Avarskeho kaganátu, už dávnejšie upevňovala moc domácej slovanskej (slovienskej) dynastie. Prvá písomná správa o nej sa objavuje až roku 828 v súvislosti s návštevou arcibiskupa Adalráma na kniežacom dvore v Nitre, kde posvätil kostol pre tunajší cirkevný zbor. Kniežatstvo, na ktorého čele stál Pribina a ktoré dostalo názov Nitrianske, však bolo výsledkom dlhšieho integračného procesu a Pribina podľa všetkého nebol jeho prvým vládcom. Jeho predkovia tu zrejme vládli už v posledných desaťročiach 8. storočia. Bol však prvým, ktorého osudy môžeme už podrobnejšie sledovať a ktorého strastiplný boj o kniežací stolec bol úzko spojený s rozmachom susedného Moravského kniežatstva. Zároveň bol posledným známym členom domáceho rodu nitrianskych kniežat.

↑ Opevnenie
s vežou
(rekonštrukcia
z náleziska
v Pobeďime
podľa J. Albrechta)